

A patafizikus naptárban minden nap ünnep! Öt eltérő szintű ünnepnapot különböztet meg a kalendárium, amely itt a kiállításon is megtekinthető. Így a mai nap, azaz június 15-e harmadosztályú legfőbb ünnep, a Szent Bouzine nevet viseli.

Számunkra viszont most mégis első osztályú ünnep, mert ez az első patafizikai tematikájú kiállítás Magyarországon. Sok szeretettel üdvözlök minden megjelent 'patafizikust, akár tudatosan műveli azt, akár nem. Olasz 'patafizikus anyánk leányait és atyáncfiait különösen is. Ők 1989 óta képeznek önálló entitást, a Collage de 'Pataphysique-t (megkülönböztetendő az 1948 óta fennálló párizsi székhelyű Collège de 'Pataphysique-től), saját vicekurátoruk, saját előjáróik és Transzcendens Satrapáik vannak. Az alapítók közül körünkben üdvözölhetjük most Tania Sofia Lorandit.

Hangolódjunk rá a 'patafizika szellemiségére néhány jeles patafizikusoktól vett nagyívű gondolattal: *„Tekintettel megjelenésének és elterjedésének sokrétű formáira, nem lehetséges a patafizika pontos meghatározása, csak szubjektíven érzékelhető és felfogható. Nincs egyetlen általános érvényű véglegesnek tekinthető magyarázata.”* Saját meghatározásai, saját törvényei vannak, amelyeket bármikor elvet, és ha úgy tetszik neki, azok ellentétévé válik. A 'Patafizikus Kollégium ezért már régóta tervezi, hogy saját bizottságot hoz létre, amely nem foglalkozna semmi mással, mint a 'patafizika definícióival. Megalapítója, Alfred Jarry a közismert módon definiálja a képzeletbeli megoldások és a kivételek tudományaként, mint ami oly mértékben lép túl a metafizikán, mint az a fizikán. Így nézve a képzeletbeli megoldások tudománya szigorúan véve azzal foglalkozik, ami látszólag nincs – és mégis létezik. Teljesen mindegy, hogy valami létezik-e, vagy létezhet-e. Amint eszmeként, gondolatként és elképzelésként megjelenik, létezőnek kell tekinteni és úgy kell elismerni. A képzelet termékei ugyanolyan „igazak”, mint a „valóságosnak” érzékelt világ – annál is inkább, mert a képzeletbeli megoldások mindig megelőzik azt, ami látszólag valóban létezik – , és más egyéb megoldások komolyan nem is léteznek. Ezeken alapulnak azok a tárgykörök, amelyeket tudományoknak szokás nevezni. A 'patafizika pedig a tudományok tudománya, vagy, hogy Faustroll doktor szavaival éljek: *„A patafizika A tudomány.”* A 'patafizika sajátossága abban áll, hogy olyan homlokzat, amely csak homlokzat, és nincs mögötte semmi – írta Julien Torma Rene Daumalnak. Ez egy állandóan változó kulissza, amely mögött nincs semmi. Mint egy függöny, amely semmit sem takar, és ezért semmit sem tud felfedni. A 'patafizikát nem lehet leleplezni, mert az önmagában egy leleplezés. Egy lepel, amely csak azt leplezi el, hogy lepel. *„A 'patafizika tanulója úgy véli, hogy a leleplezés valami újat és csodálatosat tár fel, a Mester viszont elég tapasztalt ahhoz, hogy ilyen vagy olyan módon megértse, hogy a leleplezés csak önmagában tartalmazza annak a leleplezését, hogy leleplezés folyik. Annak tartalma kevésbé fontos. A patafizikusok tudományos módon tudják, hogy a betű a minden, hogy a különös az egyetlen valóság, hogy a kivétel a szabály. Egyszóval a lepel a titok!”* A 'patafizika szó és Übü papa személye is az 1880-as évek Rennes-i líceumának diákokörjében fogant, Alfred Jarry pedig a bába volt, aki néhány évvel később a világnak bemutatta ezeket a csöppségeket. A magyarországi 'patafizika pedig, Bajomi Lázár Endrének köszönhetően, a hetvenes években elég szép magaslatokat járt be. Bajomi tagja volt a 'Patafizikus Kollégiumnak „correspondant réel” státuszban. Kitüntették a Grande Gidouille (Nagy Potroh avagy Haspirál) rendjellel. A Bajomi köré összejött társaság tagjai szellemi atyamesterük irányításával polgárpukkasztó leveleket küldözgettek különböző szerkesztőségekbe a patafizikus tudomány és Borisz Vian elvtárs felől érdeklődve. (E tevékenységüknek komoly előzménye, hagyománya van a 'Patafizikus Kollégium életében.) Ugyancsak ekkor keletkezett az *UBU'DAPEST* című, szamizdat kiadvány. A másik,

ugyanebben az évben megjelent üde kis 'patafizikus mű a *PITE* (Patafizikus Idealisták Tenisz Egylete) címen írta be magát az örök érvényűségbe. Az *UBU'DAPEST* és a *PITE* két füzet egymástól függetlenül jelent ugyan meg, de „kiadói” intenzív kapcsolatban álltak egymással. Bajomi Lázár Endre néhány cikke még kiemelkedik az ezt követő tíz évből, többek között: *Egy kupica piros tinta, Minden titkok Jarry-ja, A patafizikus Faustroll doktor tettei és nézetei.*

Egészen más vonalon, más megközelítéssel jelentkezett Jovánovics György, aki Erdély Miklóstól hallott először a 'patafizikáról. Jovánovics saját megítélése szerint fő patafizikus művének az 1970-ben a Fényes Adolf teremben Nádler István festőművésszel közös kiállításának megnyitóját – mai szóval meghekkelését – tartja. A hagyományos megnyitóbeszéd helyett az előre preparált rádióból felhangzott a Kossuth Rádió szignálja, majd a közismert, autentikus bemondók először bemondták a közélet legfontosabb híreit, ezt követően a két bemondó ugyanezen a fahangon folytatva elmondta, hogy ezekben a percekben nyílik a Fényes Adolf teremben Nádler István festőművész és Jovánovics György szobrászművész kiállítása.

Szemethy Imre grafikus a '90-es években az *Élet és Irodalom* hasábjain tette közé *Patafizikus jegyzeteit*. Egy hosszabb interjúban nyilatkozik ekképpen: „*Tehát a patafizika gyakorlatilag a levegőben van, ez azt is jelenti, hogy abszurd világban élünk. (...) én így érzem, főként Alfred Jarry nyomán, aki végülis archetípust teremtett az Übü királyban.*”

feLugossy László alkotásaiban patafizikus című képei mellett már korai, a '80-as évekből származó, a legendává vált A. E. Bizottsággal előadott mű dalszövegében is találkozhatunk a 'patafizika szóval. Korai kiállítási darabjai között szerepelt egy (mára már elkallódott) patafizikus televízió is. 1991-ben Szirtes Jánossal közös *Patafizikus akciót* tartottak Győrben.

2011-ben Tillinger Péter belevágott egy Jarry műveit, Jarryt és a 'patafizikát bemutató sorozatba – ebből eddig öt kötet jelent meg. 2018 őszén és 2019 tavaszán ugyanő egy hatrészes előadás-sorozatot tartott az MKKP Népfőiskolájának keretében a 'patafizikáról. Irodalmi berkekben gyakorta előkerül a patafizika szó, hiszen pl. Boris Vian vagy Raymond Queneau művei igen népszerűek hazánkban, és mindketten nagy patafizikusok, Transzcendens Satrapák is voltak olyan más világhírességek társaságában mint Jacques Prévert, Umberto Eco, Fernando Arrabal, René Clair, Eugène Ionesco, Marcel Duchamp, Man Ray, Max Ernst, Joan Miró, M.C. Escher, Enrico Baj, Luigi Serafini, Thieri Foulc.

Eddig főleg a 'patafizikáról szóltam, most térjünk át Übüre, aki saját bevallása szerint is nagy patafizikus, sőt, egyenesen a patafizika föltalálója. Sok jeles ábrázolását ismerjük az őseredeti rennes-i diákrajzoktól és marionettektől a Jarry-féle metszeten át Picasso, Max Ernst, Enrico Baj, Joan Miró, Franciska Themerson rajzaiig, festményeiig. Idehaza Kondor Béla Übü illusztrációi és Kováts Albert Übü-kollázsai jelentősek. A Jarry-féle *Übü király* szindarabot 1896-ban mutatták be először Párizsban, egy botrányos főpróbát és ugyanilyen dicső premiért ért meg, majd levették a műsorról, hogy sok évtizedes pihenés után a hatvanas években kezdjen bele máig tartó igazi karrierjébe, nem csupán színpadon, hanem például Jean-Christophe Averty (T.S.) 1965-ben készített másfél órás televíziós adaptációjával.

Az *Übü király* magyar nyelven 1966-ban jelent meg. Ezt 1968-ban Bruck János V. éves hallgató vizsgarendezésében a Színház- és Filmművészeti főiskolások előadása követte, majd Éless Béla a Tatabányai Bányász Színpaddal vitte színre. Azóta is számos bemutatót ért meg, a legutóbbiak: *Übü király és a magyarok* a Bábszínházban, illetve az *Übü király* az Örkény színházban.

A 'patafizikus Faustroll doktor gondviselő szemei lebegjenek a kiállítás fölött és segítsenek a látogatót eligazodni a 'patafizika és az Übük labirintusában!

Tillinger Péter